

Alisa Martek

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

ČASOPIS ARHIVSKI VJESNIK : OD TISKANE PREMA ELEKTRONIČKOJ INAČICI

UDK 930.25:050Arhivski vjesnik:[655.413:004
Stručni rad

U radu je opisana povijest znanstvenog nakladništva te objašnjena povezanost znanstvenih časopisa s razvojem znanosti. Iznesena je ukratko povijest časopisa Arhivski vjesnik, od samih početaka i prvog naziva Vjestnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, do elektroničke inačice časopisa. Istaknuta je važnost razmjene časopisa koja pridonosi znanstvenoj komunikaciji, a koja je kod Arhivskog vjesnika prepoznata od samih početaka njegova izlaženja. Suvremena potreba za što bržom znanstvenom komunikacijom nameće nužnost objavljivanja časopisa ne samo u tradicionalnom tiskanom, već i u elektroničkom obliku. Predstavljen je OJS - Open Journal System, sustav za izdavaštvo i upravljanje časopisima koji omogućuje lakšu komunikaciju između autora, recenzenata i uredništva i pomoću kojeg se objavljuje i Arhivski vjesnik. Prikazane su prednosti elektroničkog objavljivanja časopisa.

Ključne riječi: časopis Arhivski vjesnik, elektroničko nakladništvo, Open Journal System

Uvod

Znanstvena komunikacija, kao razmjena znanja i informacija među znanstvenicima, jedan je od najznačajnijih segmenata ljudske komunikacije. Ona uključuje četiri subjekta - znanstvenika kao stvaratelja znanstvene informacije, izdavača i knjižničara kao prenositelje znanstvene informacije i znanstvenika kao korisnika znanstvene informacije. Moderna znanost nastala je u 17. stoljeću. Razdoblje je to novovjekovne filozofije koja kao temeljni problem ističe pitanje metode znanstvene spoznaje. Utemeljitelji te filozofije bili su René Descartes i Francis Bacon. Obojica su u središte svog interesa stavili pitanje postupka znanstvenog istraživanja.¹ Širenjem znanstvene zajednice u 17. stoljeću, neformalna komunikacija unutar nje postala je prespora. Osim toga, pojavio se i problem vrednovanja znanstvenih rezultata. Iz takve

¹ Hebrang Grgić, I. 17. stoljeće - prekretnica u razvoju moderne znanosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 50, 1-2(2007), str. 90.

situacije proizašle su prve udruge znanstvenika koje su imale karakteristike današnjih udruga. Cilj im je bio promicati istraživanja organiziranjem sastanaka na kojima su zainteresirani znanstvenici raspravljali o prošlim, sadašnjim i budućim istraživanjima. Prva udruga bila je *Accademia dei Lincei* iz Rima koja je djelovala od 1600. do 1630. godine. Značajna je zbog toga što je 1609. godine objavila zbornik rasprava sa svojih sastanaka pod naslovom *Gesta Lynceorum*. To je najstarija publikacija koju je izdala jedna znanstvena udruga. Prvi znanstveni časopisi, *Journal des Sçavans* u Francuskoj i *Philosophical Transactions* u Engleskoj, počinju izlaziti 1665. godine. *Journal des Sçavans* izlazi od 5. siječnja 1665. godine, a nastao je kao djelo jedne osobe, Denisa de Salla. Zbog društvene i političke situacije u Francuskoj časopis je prestao izlaziti 1792. godine, ponovo je počeo izlaziti 1797. godine, a obnovljen je 1816. godine kao *Journal des Savants*. Časopis je pomagao komunikaciji između znanstvenih udruga i šire javnosti te postao modelom za vrstu časopisa koje danas nazivamo popularno-znanstvenima. Dva mjeseca nakon izlaska francuskog časopisa 1665, u Engleskoj počinje izlaziti časopis *Philosophical Transactions*. Pokretač časopisa bio je Henry Oldenburg, tajnik udruge *The Royal Society* koja je nastala 1660. godine. Časopis je bio posvećen znanstvenim istraživanjima te je postao modelom za časopise znanstvenih udruga. U izlaženju časopisa nije bilo prekida sve do danas.²

Neraskidiva je povezanost znanstvenih časopisa s razvojem znanosti: iminentno je svakoj znanosti da rezultate svog rada javno objavljuje, a ta javna objava (i svi s time povezani učinci) povratno utječe i na razvoj pojedine znanosti. Ukratko, bez časopisa nema znanosti.³ O važnosti te činjenice svjedoči i dokument *Izvod iz Pravila o novčanom podupiranju znanstvene izdavačke djelatnosti (knjiga i časopisa)* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske iz 2007. godine, svojedobno dostupan na mrežnim stranicama Ministarstva, u kojem se navodi sljedeće: „Podupiranje znanstvenih časopisa proistječe iz potrebe da se rezultati hrvatske znanosti predstave znanstvenoj javnosti i da se znanstvena istraživanja potiču na svim područjima znanosti. Pojedini su područjima znanosti, znanstveni i znanstveno-stručni časopisi prostor znanstvenog obavješćivanja, procjenjivanja i razmatranja problema kojima se područje bavi. Radovi objavljeni u znanstvenim i znanstveno-stručnim časopisima važan su dio stjecanja uvjeta za izbor u znanstvena zvanja te na stručna, suradnička, istraživačka i znanstveno-nastavna radna mjesta. Posebno se potiče predstavljanje hrvatske znanosti međunarodnoj znanstvenoj zajednici. Ministarstvo podupire nacionalne časopise koji su zbog svoje kulturne, nacionalne i regionalne važnosti bitni za znanstvenu zajednicu.“⁴

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je 2010. godine donijelo Kriterije o novčanoj potpori znanstveno-izdavačkoj djelatnosti s pripadajućim tablicama vrednovanja vrsnoće časopisa. *Tablica 2: Mjerila za određivanje vrsnoće znanstvenih i*

² Isto, str. 92.

³ Zrinščak, S. Trebaju li nam i kakvi hrvatski znanstveni časopisi? *Bogoslovska smotra* (Zagreb). 81, 1(2011), str. 168.

⁴ Isto, str. 168. Zrinščak dalje navodi da je „dokument Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, *Izvod iz Pravila o novčanom podupiranju znanstvene izdavačke djelatnosti (knjiga i časopisa)*, Zagreb 2007. bio, ali više nije dostupan na mrežnim stranicama Ministarstva, što može ukazivati na činjenicu da spomenuta Pravila iz 2007. godine nisu više na snazi, premda nova još nisu objavljena. Neovisno o tome, iskaz o značenju časopisa ostaje relevantan.“

znanstveno-stručnih časopisa u području humanističkih znanosti odnose se i na društvene znanosti koje nisu izrijekom spomenute u Kriterijima. Ovi Kriteriji više nisu dostupni na mrežnoj stranici Ministarstva nego su zamijenjeni novima od 26. lipnja 2012. godine.⁵ U novom dokumentu se navode kriteriji koje časopisi moraju zadovoljavati kako bi ušli u razmatranje za sufinanciranje od strane Ministarstva. U nastavku dokumenta nalazi se *Tablica 1: Mjerila za ocjenjivanje znanstvenog dijela časopisa*, gdje svaki urednik može izračunati bodove na temelju kojih će se dodjeljivati financijska sredstva. U tablici je doneseno osam kriterija. Prvi kriterij je redovitost izlaženja, drugi indeksiranost u međunarodnim bazama podataka. U posebnoj tablici su navedene relevantne baze podataka po područjima znanosti u kojima časopis mora biti indeksiran kako bi ušao u obzir za financiranje. Zatim slijedi rangiranost časopisa prema tri kategorije: *Journal Citation Reports*,⁶ *SCImago Journal Rank*⁷ (tj. u kojoj kvartili /Q1 do Q4/ se nalazi časopis u odnosu na ostale časopise u području) te prema SNIP, *Normalized Impact per Paper*.⁸ U sedmom kriteriju se boduje urednički rad putem *on-line* sustava na mrežnoj stranici časopisa, a u osmom imaju li članci *Digital Object Identifier*,⁹ tzv. DOI broj. Na zadnje dvije stranice navedeni su Posebni kriteriji za područja društvenih i humanističkih znanosti kojima se u točkama tri i četiri zamjenjuju metričke vrijednosti u ostalim područjima znanosti. Posebni kriteriji u točki tri govore o međunarodnoj otvorenosti časopisa, tj. udjelu objavljenih radova na stranom jeziku i objavljenih inozemnih radova. Točka četiri odnosi se na recenzijski postupak i urednički rad. Tako se vrednuje kvalitativna i kvantitativna ocjena recenzijskog postupka i uredničkog rada.

Suvremena potreba za što bržom znanstvenom komunikacijom nameće nužnost objavljivanja časopisa na dva medija. Osim tradicionalnog tiskanog oblika, sve je prisutniji i elektronički oblik časopisa. *Arhivski vjesnik* je u svom elektroničkom obliku dostupan na nekoliko mrežnih mjesta: na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske Hrčak¹⁰ od 2006. godine, zatim u digitalnoj verziji na stranicama Hrvatskog državnog arhiva,¹¹ na vlastitoj mrežnoj stranici¹² te u *on-line* katalogu BibliONET,¹³ jer su članci iz časopisa katalogizirani s poveznicom na Hrčak. Hrčak je središ-

⁵ Dostupno na URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2139> (5. kolovoza 2012).

⁶ *Journal Citation Reports* (JCR) je citatna baza izdavača Thomson Reuters koja izlazi u dva izdanja *Science Edition* i *Social Sciences Edition*, a omogućuje evaluaciju znanstvenih časopisa putem Faktora odjeka (*Impact factor*). U izdanju za 2011. godinu koje je izašlo krajem lipnja 2012. nalazi se 36 hrvatskih časopisa.

⁷ *SCImago* je alat za rangiranje časopisa razvijen u Španjolskoj, a kao podlogu koristi bazu podataka *Scopus* izdavača Elsevier. *Scopus* indeksira 64 hrvatska časopisa.

⁸ *Normalized impact per paper* (SNIP) je omjer citata u časopisu i ukupnog broja citata u znanstvenom području časopisa.

⁹ DOI broj je jedinstven broj članaka i brojeva časopisa koji se koristi za lakše kreiranje hiperveza u sekundarnim bazama podataka. Svaki DOI broj sastoji se od dva dijela. Prvi dio je broj časopisa, a drugi se sastoji od kratice časopisa, godine izdanja i broja rada.

¹⁰ Dostupno na URL: <http://hrcak.srce.hr/arhivski-vjesnik> (5. kolovoza 2012).

¹¹ Dostupno na URL:

<http://www.arhiv.hr/arhiv2/Arhivski-izvori/HDAon-line/Arhivski-vjesnik/WEB2HDARHIVLOC003804> (5. kolovoza 2012).

¹² Dostupno na URL: <http://arhivskivjesnik.arhiv.hr> (5. kolovoza 2012).

¹³ Dostupno na URL: <http://biblionet.arhiv.hr/> (5. kolovoza 2012).

nji portal koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima (ili bar bibliografskim podacima i sažecima radova). Hrčak je alat koji svakoj redakciji znanstvenog ili stručnog časopisa može pomoći pri objavi svog časopisa u elektroničkom obliku ili da postojećem elektroničkom časopisu poveća vidljivost i prisutnost u domaćoj i međunarodnoj znanstvenoj javnosti. Zamisao je da pomaže uredništvima časopisa koji nemaju mrežnu stranicu i objavljuju se samo u tiskanom obliku, jer mogu jednostavno izgraditi kompletno elektroničko izdanje časopisa, sa sadržajima pojedinih brojeva te mrežno dostupnim cjelovitim tekstovima, koji su bibliografski opisani i lagano pretraživi u tražilici na stranicama Hrčka.¹⁴

Svrha ovoga rada je upoznati arhivsku zajednicu sa sustavom OJS - *Open Journal System*, platformom za uređivanje i izdavanje članaka u otvorenom pristupu. Sustav OJS omogućuje praćenje članka od autorove predaje rukopisa uredništvu, preko recenzijskog postupka do objavljivanja konačne verzije članka. OJS znatno pridonosi boljoj vidljivosti časopisa, njegovoj javnoj kritičkoj prosudbi i transparentnosti cijelog uređivačkog procesa.¹⁵

Povijesni razvoj časopisa *Arhivski vjesnik*

U Hrvatskoj se prvi časopisi pojavljuju sredinom 19. stoljeća.¹⁶ Najstariji časopis u Hrvatskoj koji je izlazio na hrvatskom jeziku je *Agramer Theater Journal* iz 1815. godine, no, sačuvan je samo jedan broj. Osnutkom Hrvatskog gospodarskog društva (1841), godine 1842. počeo je izlaziti *Gospodarski list*, prvi stručni časopis i najstariji hrvatski časopis koji izlazi bez prekida sve do danas. Ivan Kukuljević Sakcinski izdaje prvi znanstveni časopis *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* (1851-1875), u Zadru izlazi *Pravdonoša* (1851-1852), prvi pravni časopis, a 1859. počinje izlaziti najstariji pedagoški časopis *Napredak* i izlazi bez prekida do danas (od 1946. do 1990. izlazio je pod nazivom *Pedagoški rad*). Do osnutka Akademije znanstvenici su se okupljali oko *Književnika* (1864-1866). Taj je časopis odraz koliko holističkog pristupa kulturi toliko i slabije specijalizacije u društvu, pa su prirodne znanosti tada u časopisima još zastupljene zajedno s humanističkim i društvenim disciplinama. Po svom sadržaju na njega se 1867. nastavlja *Rad JAZU* (od 1991. *Rad HAZU*). Prvih deset godina svoga izlaženja jedini je znanstveni časopis u Hrvatskoj.

Današnji *Arhivski vjesnik*, pokrenut 1899. pod nazivom *Vjestnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*, u proteklih je stotinu godina izlazio u tri serije. U prvoj seriji izdanja 1899-1920, kontinuirano je (s iznimkom 1919) objavljen 21 svezak, gotovo 6500 stranica. Druga je serija iz razdoblja 1925-1945. donijela 10 novih svezaka na oko 2000 stranica, dok je u trećoj suvremenoj, a pokrenutoj 1958, do sada objavljeno 48 svezaka na više od 16.200 stranica. Glavnim urednikom čitave prve serije bio je Ivan Bojničić. Emilij Laszowski dovršio je 1925. uređivanje prvog sveska nove serije *Vjesnika Kr. državnog arkiva u Zagrebu*, ostavši glavnim urednikom do

¹⁴ Više na mrežnoj stranici <http://hrcak.srce.hr/> (5. kolovoza 2012).

¹⁵ Isto, str. 175.

¹⁶ Sorokin, B. *Hrvatski časopisi - povijesni pregled*. Dostupno na URL: <http://www.hidd.hr/articles/casopisi.php> (19. srpnja 2012).

1939. Sveske 9-10 *Viestnika Hrvatskog državnog arhiva* u Zagrebu iz 1941. uređio je Josip Nagy, a posljednji 11. svezak druge serije iz 1945. Josip Matasović. *Arhivski vjesnik* od 1958. do 1980. uređivao je Bernard Stulli, potom je u razdoblju 1981-1990. glavnim urednik bio Petar Strčić, a od 1991. do 2000. Miljenko Pandžić¹⁷. Današnja glavna urednica Melina Lučić, preuzela je časopis 2001. godine i uspješno ga vodi do danas.

Povijest časopisa možemo pratiti kroz tri faze uredničke koncepcije časopisa.

Prva faza od 1899. do 1945. godine obuhvaća prvu i drugu seriju časopisa. Ivan Bojničić u svom uvodniku prvog broja 1899. godine govori da „*među prijateljima domaće povjesti odavna se osjeća potreba časopisa lih historičkog sadržaja... koji će posredovati između arhivarâ i zemaljskih činovnika i historičara.*“¹⁸ U ovoj fazi uvjerljivo pretežu povijesne rasprave, članci i „svaštice“ (98% ukupnog prostora), gradivo se objavljuje tek povremeno, a problemima arhivske službe časopis se bavi gotovo marginalno. Malobrojni prilozi iz arhivistike i pomoćnih povijesnih znanosti uglavnom obrađuju historijat arhivskih ustanova i arhivske službe u nas te gradivo koje arhivi čuvaju.¹⁹ *Vjesnik Zemaljskog arkiva* odigrao je krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća i u hrvatskoj historiografiji i u arhivstvu, a posebno u arhivistici i drugim pomoćnim povijesnim znanostima, kao i u izdavanju arhivske građe, važnu i zapaženu ulogu.²⁰ Ova dva tumačenja su na prvi pogled kontradiktorna. Naime, neosporno je da je časopis odigrao važnu ulogu u razvoju arhivistike, no detaljnom analizom priloga u časopisu, ova se tvrdnja ipak ne potkrepljuje.²¹

Druga faza od 1958. do 1990, koja počinje trećom serijom časopisa, a traje do raspada bivše države, vezuje se uz početke razvoja organizirane arhivske službe u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata. Uredništvo je u uvodniku²² napisalo „*Uporedo s obnovom arhivske službe i pojedinih arhivskih ustanova, s osnivanjem novih arhiva i nizom mjera usmjerenih što boljem unapređenju našeg arhivstva uskoro se poslije oslobođenja zemlje 1945. godine postavilo i pitanje pokretanja, odnosno obnove arhivskih publikacija.*“ *Nadalje, „... jedna od osnovnih zadaća časopisa jest objavljivanje arhivističkih radova i rasprava“.* Stoga *Arhivski vjesnik* treba biti u punom smislu riječi tribina najšire diskusije o svim pitanjima arhivistike „*na opću korist i dalji napredak naše arhivske službe u cjelini*“. Na kraju uredništvo naglašava „*... da je kod nas dosada razmjerno malo potican naučni rad u oblasti arhivistike i pomoćnih historijskih nauka*“, pa vidi djelatnost i korist časopisa i u tome da se taj rad potiče „*osobito u redovima mladih kadrova arhivskih radnika*“.²³

¹⁷ Lučić, M. Arhivistika kroz sto godina *Arhivskoga vjesnika* : mijene u uređivačkoj koncepciji i sadržaju. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 42(1999), str. 17-18.

¹⁸ Bojničić, I. Naša zadaća. *Vjestnik kr. hrvatsko-slavonskog-dalmatinskog zemaljskog arkiva* (Zagreb). 1(1899), str. 1.

¹⁹ Lučić, M. Nav. mj., str. 18-19.

²⁰ Pandžić, M. Uz 80. godišnjicu izlaženja *Arhivskog vjesnika* („*Vjestnika kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*“). *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 23(1980), str. 3.

²¹ Lučić, M. Nav. mj., str. 18-21.

²² Uredništvo. Uz prvi svezak „*Arhivskog vjesnika*“. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 1(1958), str. 7-10.

²³ Isto.

Treća faza počinje 1991. i poklapa se sa stvaranjem Republike Hrvatske. Tada je *Vjesnik* doživio više promjena: od nove pojavnosti, novog glavnoga urednika i uredništva, do temeljite promjene sadržaja.

Danas je *Arhivski vjesnik* suvremeno opremljen časopis čiji su objavljeni radovi prošli recenzijski postupak, s kategorizacijom svakog rada, oznakom Univerzalne decimalne klasifikacije, sažecima i ključnim riječima na hrvatskom i engleskom jeziku te adresom autora.

Dolaskom nove urednice Meline Lučić, promijenjeno je Uredništvo i dodano je Međunarodno uredničko vijeće. Također se časopis počinje referirati u sekundarnim publikacijama i bazama podataka relevantnima za područje informacijskih znanosti. Time je ostvareno poslanje Uredništva prvog broja *Arhivskog vjesnika* iz 1958. godine, da „*Arhivski vjesnik bude u punom smislu riječi tribina najšire diskusije o svim pitanjima arhivstva, jer će tako najbolje biti ostvarivana jedna od osnovnih zadaća toga časopisa. To može biti samo na korist razvoja naših arhivskih kadrova i na korist stvarne nauke...*“²⁴

Raspačavanje časopisa

Činjenicu da razmjena časopisa između srodnih ustanova u zemlji i inozemstvu pridonosi znanstvenoj komunikaciji, prepoznao je već i Ivan Bojničić, koji je „obraćajući se Vladi molbom da odobri izdavanje časopisa *Vjesnika* kr. hrv. slav. dalm. zemaljskog arkiva, isticao korist 'stečenja mnogih velevažnih historičkih publikacija, koje bi ovaj kr. zemaljski arkiv primao u zamjenu za svoje glasilo od raznih učenih ovo i inozemnih društava i zavoda'“.²⁵ Po izlasku prvog broja *Vjesnika* Bojničić „odmah upućuje uredništvima tadašnjih novina i časopisa: *Narodnih novina*, *Agrarmer Zeitung*, *Agrarmer Tagblatta*, *Hrvatskog prava*, *Srbobrana*, *Obzora*, *Prosvjete* i dr. molbu da obavijeste javnost o početku izlaženja *Vjesnika* kr. zemaljskog arkiva...“. Istovremeno Bojničić šalje dopise na razne ustanove u zemlji i inozemstvu s obavijesti o početku izlaženja *Vjesnika*. Po izlasku prvog broja Bojničić ga šalje raznim ustanovama s pozivom na razmjenu publikacija. Već u prvim počecima zamjenu prihvaćaju Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Arheološki muzej u Splitu, Accademia delle scienze di Torino, Academia Royales des Sciences et des Lettres de Denmark, Cincinnati Museum Association, Redakcija Češkog časopisu historičkeho v Prace, Uredništvo 'Vestnika slav. starožitnosti', Bibliotheque de l'Université Imperiale de Tokyo i drugi. Tako Arhiv dobiva „... preko 20 časopisa, što povijesnih, što arhivističkih. Kroz dugi niz godina taj broj se neprestano povećavao.“²⁶ U *Arhivskom vjesniku* broj 9 iz 1966. objavljen je Pregled stranih časopisa koji se primaju u zamjenu za *Arhivski vjesnik*.²⁷ Navedeno je 65 naslova. Danas se *Arhivski vjesnik* šalje na 88 adresa u Hrvatskoj i 69 adresa širom svijeta, dobivajući zamjenom ne samo časopise nego i

²⁴ Isto.

²⁵ Kolarević-Kovačić, R. Povijest biblioteke Arhiva Hrvatske i njena uloga u suvremenim informacijskim sustavima : magistarski rad. Zagreb, 1993. Str. 39.

²⁶ Isto. Str. 39-40.

²⁷ Pregled stranih časopisa koji se dobivaju u zamjenu za Arhivski vjesnik. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 9(1966), str. 335-336.

monografske te druge vrste publikacija. Elektronička inačica časopisa pridonosi većoj vidljivosti časopisa. Predajom gotovih tekstova u tiskaru izrađuje se novi broj časopisa na mrežnoj stranici sa svim bibliografskim podacima. Kolegice zadužene za promidžbu, izdavaštvo i prodaju izrazile su bojazan da će objavljivanje elektroničke inačice usporiti prodaju časopisa, pa je dogovoreno da će se puni tekst objaviti šest mjeseci nakon izlaska tiskane inačice, tj. sredinom sljedeće godine.

Od tiskane prema elektroničkoj inačici

Važnost bibliografije radova prepoznata je već 1980. godine, kada je Ružica Kolarević-Kovačić, tadašnja voditeljica Knjižnice Arhiva Hrvatske izradila bibliografiju radova objavljenih u *Vjesniku* od 1899. do 1979. godine.²⁸ Snježana Šute je stručnim radom u okviru stručnog ispita iz arhivistike 2006. godine izradila prvu pretraživu bibliografsku bazu podataka radova objavljenih u *Arhivskom vjesniku* u razdoblju 1980-2005. Svrha tog stručnog rada je doći do bibliografskih podataka u elektronskom obliku za korisnike, te omogućiti njihovo pretraživanje putem weba, kombiniranjem formalnih i sadržajnih elemenata.

Uredništvo je 2006. godine odobrilo da *Arhivski vjesnik* nudi radove u otvorenom pristupu. U trenutku digitalizacije autori nisu posebno pitani za odobrenje, jer je predajom rada za objavljivanje autor sva prava prenio na Uredništvo, koje smatra da otvoreni pristup cjelovitim tekstovima pridonosi boljoj znanstvenoj komunikaciji, što je krajnji cilj i svakog autora. Zaslugom Branke Kesegić, tadašnje voditeljice Knjižnice HDA, na portal Hrčak uključen je i *Arhivski vjesnik*.²⁹ Knjižnica HDA je aktivno uključena retrogradno učitavajući članke na portal. Do sada su učitani članci i prilozi od broja 54(2011) do broja 33(1989), s poveznicama na cjelovite tekstove.

Iako je prema klasifikaciji MZOS-a časopis svrstan u područje društvenih znanosti, na portalu Hrčak svrstan je u dva područja: i u društvene i u humanističke znanosti. U administratorskom dijelu portala Hrčak nalazi se statistika o posjećenosti časopisa po područjima od 1. lipnja 2010. do 30. travnja 2011.³⁰ Tako se *Arhivski vjesnik* nalazi na devetom mjestu od 92 časopisa u području društvenih znanosti, a u području humanističkih znanosti nalazi se na četrnaestom mjestu od 115 časopisa. U navedenom razdoblju posjetioci i kompjutorski roboti³¹ otvorili su ukupno 250.178 stranica *Arhivskog vjesnika*, pojedinih brojeva, članaka i priloga, a učitano je 71.776 priloga, tj. punog teksta članaka. Odnedavno se na administratorskom dijelu portala Hrčak nalazi statistika posjećenosti časopisa do lipnja 2012. godine. Tako je od svibnja 2011. do lipnja 2012. zabilježen pristup *Arhivskom vjesniku* 58.574 puta, a puni tekst je učitao 35.059 puta. Elektronička verzija časopisa je neusporedivo više posjećena od

²⁸ Kolarević-Kovačić, R. Bibliografija radova objavljenih u „Arhivskom vjesniku“ od 1899-1979. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 23(1980), str. 9-47.

²⁹ Dostupno na URL: <http://hrcak.srce.hr/arhivski-vjesnik> (5. kolovoza 2012).

³⁰ Statistički podaci o pristupima časopisima na portalu Hrčak dostupni su na URL: <http://hrcak.srce.hr/scripts/hrcak-statistika-06-2010-04-2011.html> (6. veljače 2012).

³¹ Sadržaj portala Hrčak indeksiran je u sekundarnim bazama podataka čiji kompjutorski roboti pobiru sadržaj. To je ponajprije *OAIster*, baza podataka OCLC Digitalne knjižnice koja podupire otvoreni pristup, zatim *Scientific Commons*, *Base*, *Bielefeld Academic Search Engine* i *Google Scholar*.

posudbe tiskanog primjerka u Knjižnici HDA. Podaci o posudbi iz BiblioNET-a govore da je od 2010. posuđeno samo 7 svezaka časopisa. To su podaci za djelatnike HDA, dok tzv. vanjski korisnici, tj. korisnici u Velikoj čitaonici imaju priručnu zbirku koja je dostupna u otvorenom pristupu. Nažalost, Knjižnica HDA nema podatke o korištenju te zbirke.

Knjižnica HDA je povezala članke dostupne u otvorenom pristupu na portalu Hrčak s bibliografskim zapisom katalogiziranih članaka u BiblioNET-u (*slika 1*). Tako je mrežno mjesto na Hrčku vidljivo u ISBD zapisu u BiblioNET mrežnom katalogu, što pridonosi još boljej vidljivosti članaka *Arhivskoga vjesnika*.

Slika 1. ISBD zapis u BiblioNET-u i prikaz poveznice na članak na portalu Hrčak.

Open Journal System (OJS)

Open Journal System (OJS), sustav za nakladništvo i upravljanje časopisima razvijen je u kanadskom *Public Knowledge* Projektu.³²

Prvi pokusi s implementacijom OJS-a (verzije 1.1) u Hrvatskoj učinjeni su krajem 2004. Prvi domaći časopis koji je koristio ovaj sustav, *Revija za socijalnu politiku*, postavljen je na mrežu sredinom 2005. godine, ali je tek početkom 2007. uređivački i recenzijski proces prenio u cijelosti u OJS.³³ OJS posjeduje nekoliko prednosti koje su ga učinile privlačnom opcijom za domaće znanstvene časopise:

- otvoren je i besplatan za korištenje,
- podržava jednostavnu lokalizaciju na pojedine jezike i višejezičnost (posebno od verzije 2.2). Inicijalna lokalizacija na hrvatski jezik za verziju 2.1.1. završena je u travnju 2007, a za verziju 2.2.2. dovršena je i uključena u distribuciju u srpnju 2008,

³² Willinski, J. Open Journal Systems : An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing. *Library Hi Tech*. 23, 4(2005), str. 504.

³³ Preuzeto sa stranice OJS u Hrvatskoj gdje je Teo Matković, izvršni urednik časopisa *Revija za socijalnu politiku* i pionir uvođenja sustava OJS u Hrvatskoj, opisao svoja iskustva.

- omogućava izradu specifičnih dodataka s dodatnim funkcionalnostima (*plugins*),
- kvalitetno „oglašava“ svoj sadržaj na mreži,
- raširen je i u stalnom razvoju,
- omogućuje digitalnu arhivu članaka i uređivačkih postupaka.

Budući da autorica ima petnaestogodišnje iskustvo u radu na uređivanju časopisa *Geologia Croatica*,³⁴ koji već tri godine koristi OJS, svoje iskustvo je željela podijeliti s glavnom urednicom Melinom Lučić te napraviti novu mrežnu stranicu časopisa <http://arhivskivjesnik.arhiv.hr> (slika 2).

ARHIVSKI VJESNIK

NASLOVNA O ČASOPISU PRIJAVA REGISTRACIJA PRETRAŽIVANJE TRENUTNI BROJ ARHIVA

Naslovna > Br. 54 (2011)

ARHIVSKI VJESNIK

Središnji hrvatski arhivistički časopis Arhivski vjesnik promiče arhivistiku kao autonomnu znanstvenu disciplinu. Arhivska teorija i praksa u središtu su njegova interesa, s naglaskom na suvremenim tendencijama razvoja novih medija i informacijskih tehnologija koje bitno utječu na struku kao i na suvremenome records managementu. Slijede ih povijest institucija i arhivistički srodne discipline. U njem se ne objavljuje arhivsko gradivo, kao ni povijesni članci i rasprave koji se ne mogu povezati s poviješću institucija. Uredništvo nastoji povećati broj teorijskih članaka te imati više polemičnih članaka i diskusija, više bibliografija o pojedinim područjima istraživanja ili vrijednim pojedinačnim arhivističkim opusima.

OBAVIJESTI

Arhiva časopisa nalazi se na portalu Hrčak (<http://hrcak.srce.hr/arhivski-vjesnik>), a dostupni su brojevi od broja 53(2010) do broja 33(1989)

Pretraživač svih digitaliziranih brojeva Arhivskog vjesnika od 1899. naovamo nalazi se na mrežnoj stranici HDA (<http://www.arhiv.hr>)

Novi broj Arhivskog vjesnika br. 54 (2011) je u pripremi.

BR. 54 (2011)

KAZALO SADRŽAJA

ARHIVSKA TEORIJA I PRAKSA

STRATEGIJA SVEOBUHvatnog ARHIVA (TOTAL ARCHIVES) U HRVATSKOJ

<i>Dražien Kaštem</i>	9-23
SUSTAVI I OSNOVNA OBILJEŽJA UREDSKOG POSLOVANJA SABORA NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1963. GODINE	
<i>Nemad Bulvić</i>	25-49
„ARHIV VELE LUKE“: PROJEKT SABIRANJA I OBRADJE CJelokupNE ARHIVSKE MEMORIJE NA LOKALNOJ RAZINI	
<i>Tomko Barišot</i>	51-67
SUSTAV ZAŠTITTE KATAstarsKOGA GRADIVA ARHIVA MAPA ZA HRVATSKU I SLAVONIJU NEKAD I DANAS	
<i>Mirjana Jurić</i>	69-95
POGLED NA MEĐUODNOS BAŠTINE, KULTURE I IDENTITETA	
<i>Marinko Tuković</i>	97-113

OPEN JOURNAL SYSTEMS

Pomoć

KORISNIK

Korisničko ime

Lozinka

Zapamti me

JEZIK / LANGUAGE

Hrvatski ▼

SADRŽAJ ČASOPISA

Pretraživanje

Sve ▼

Pregled

Po broju časopisa

Po autoru

Po naslovu

VELIČINA ZNAKOVA

INFORMACIJE

Za štampe

Za autore

Za knjižničare

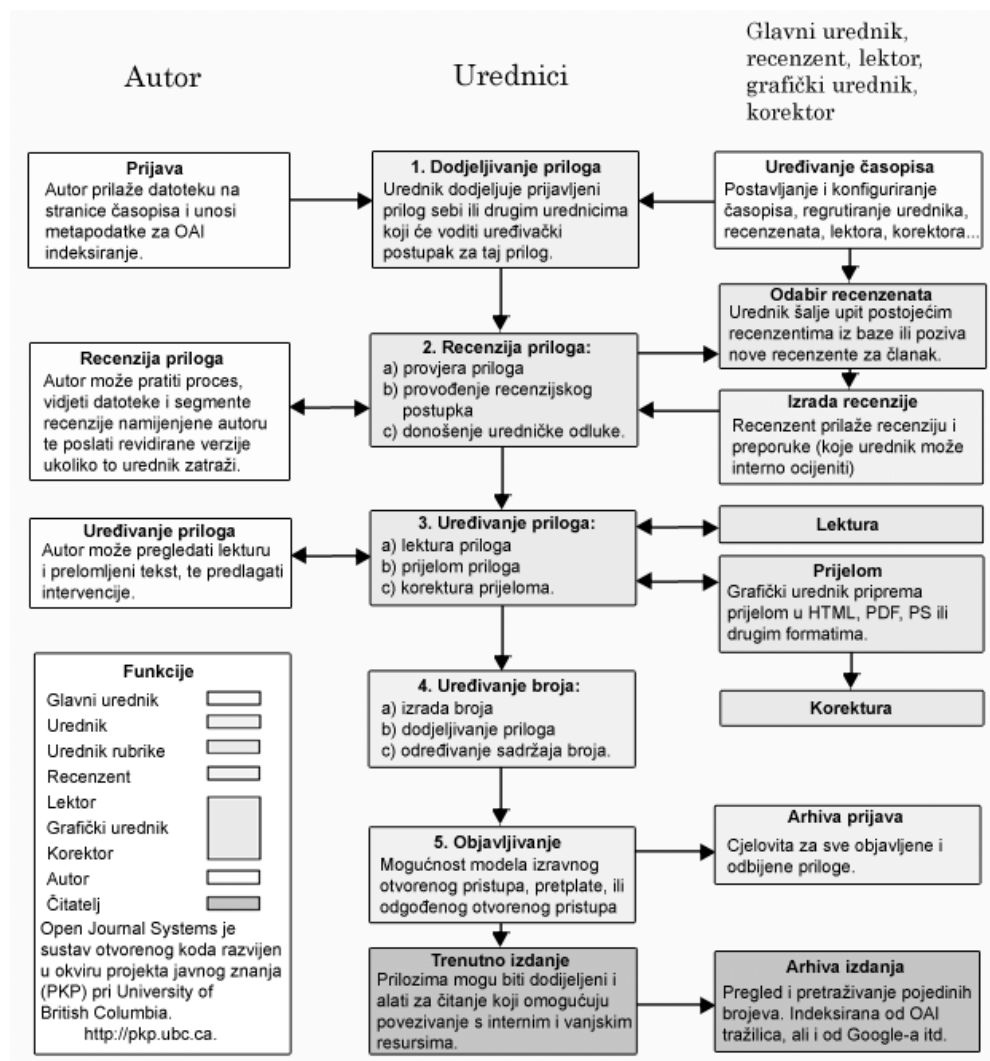
Slika 2. Početna stranica časopisa *Arhivski vjesnik*.

OJS je sustav otvorenog tipa tako da zahvaljujemo Odjelu informacijskih tehnologija na pomoći pri instalaciji sustava u srpnju 2011. godine i skrbi na serveru HDA. U godinu dana rada u sustavu, Knjižnica HDA je učitala 9 brojeva *Arhivskog*

³⁴ Dostupno na URL: <http://www.geologia-croatica.hr/> (3. kolovoza 2012). Vidi tkd. Martek, A. Časopis *Geologia Croatica*. *Knjižničar* (Rijeka). U tisku (2012).

vjesnika. Moguća je sinkronizacija između OJS-a i Hrčka, no, nažalost nije omogućena sinkronizacija Hrčak - OJS, pa predstoji još puno posla da se dosegne broj učita-nih svezaka na Hrčku. Tako će časopis biti vidljiv u elektroničkom obliku i na Hrčku i na vlastitoj mrežnoj stranici.

Kod započinjanja rada u sustavu najvažnije je proučiti Shemu OJS procesa uređivanja i izdavanja (slika 3), te dobro postaviti uloge u sustavu.

Slika 3. Shema OJS procesa uređivanja i izdavanja.

Uloga urednika u časopisu je važna kod prihvaćanja radova, pronalaženja recenzentata, kao i vođenja radova kroz postupak recenzije. Odluka o prihvaćanju radova donosi se na sastancima Uredničkog vijeća, a prema mišljenju recenzentata. Uloge u sustavu mogu, ali i ne moraju odgovarati stvarnim ulogama u časopisu. Tako

Glavni urednik u sustavu ima ulogu postavljanja stranice, određivanja politike časopisa, kategorizacije radova te otvara nove korisničke račune i dodjeljuje uloge korisnicima sustava. Samo jedan korisnik može biti Glavni urednik, dok on može dodijeliti više uloga Urednika koji skrbe o recenzijskom postupku članaka te o uređivačkom dijelu sustava (*slika 4*). OJS znatno olakšava urednički posao, jer se u svakom trenutku može vidjeti u kojoj je fazi postupka pojedini rad s bilo kojeg računala koje ima pristup internetu. Prednost elektroničkog nakladništva odražava se u činjenici da se može objaviti pojedini članak u dijelu Radovi za objavljivanje, a ne mora se čekati dogotavljanje svih radova i objavljivanje tiskanog izdanja.

Javni dio sustava OJS

Iako OJS nudi mnoge mogućnosti pri elektroničkom zaprimanju radova i praćenju recenzijskog postupka i objave članaka, za potrebe ovoga rada bit će opisan samo javni dio. Na vrhu stranice nalazi se traka s izbornicima: Naslovna, O časopisu, Korisnička, Pretraživanje, Trenutni broj te Arhiva

Na stranici *O časopisu* (*slika 4*) nalaze se podaci o samom časopisu, o osobama koje uređuju časopis, njegova uređivačka politika, načini prijave priloga te ostalo.

ARHIVSKI VJESNIK

NASLOVNA O ČASOPISU KORISNIČKA PRETRAŽIVANJE TRENUTNI BROJ ARHIVA

Naslovna » O časopisu

O ČASOPISU

OSOBE

- » Kontakt
- » Časopis uređuju

UREĐIVAČKA POLITIKA

- » Fokus i područje djelovanja
- » Rubrike
- » Recenzijski postupak
- » Učestalost izdavanja
- » Otvoreni pristup
- » Indeksiranje i referiranje
- » Cijena i preplata na časopis

PRIJAVE PRILOGA

- » Kako prijaviti prilog
- » Šnjamice za autore
- » Izjava o privatnosti

OSTALO

- » Naklada i financiranje časopisa
- » ##about.history##
- » Mapa stranice
- » O OJS-u

ISSN: 1848-3143

OPEN JOURNAL SYSTEMS

Pomoć

KORISNIK

Prijavi se kao...
anartek
Moji prešli
Odjava

JEZIK / LANGUAGE

Hrvatski

SADRŽAJ ČASOPISA

Pretraživanje

Sve

Traži

Pregled

Po broju časopisa
Po autoru
Po naslovu

VELIČINA ZNAKOVA

A A A

INFORMACIJE

Za čitatelje
Za autore
Za knjižničare

Slika 4. Stranica *O časopisu*.

Nakon registracije u sustav, na *Korisničkoj* stranici pokazuju se uloge korisnika. Svaki korisnik može imati više uloga u sustavu. Najčešće uloge su autor i recenzent (ukoliko se recenzijski postupak vodi kroz sustav).

Stranica *Pretraživanja* (slika 5) nudi različite mogućnosti pretraživanja u sustavu prema kategorijama (autor, naslov, tekst priloga te dopunske datoteke); prema datumu predaje priloga; pojmovima (disciplina, ključne riječi te vrsta i opseg priloga). Na dnu stranice donose se i savjeti za pretraživanje. Brzo pretraživanje se nudi i u desnom izborniku gdje je moguće upisati pojam, a u padajućem izborniku izabrati kategoriju pretraživanja.

NASLOVNA O ČASOPISU KORISNIČKA PRETRAŽIVANJE TRENUTNI BROJ ARHIVA

Naslovna > Pretraživanje

PRETRAŽIVANJE

Pretraži sve kategorije za

KATEGORIJE PRETRAŽIVANJA

Autori

Naslov

Tekst priloga

Dopunska/e datoteka/e

DATUM

Od

Do

POJMOVI

Disciplina/e

Ključna riječi

Tip (metoda/pristup)

Opseg

Savjeti za pretraživanje:

- Pojmovi koji se pretražuju su neosjetljivi na veličinu slova
- Kao rezultat se vraćaju samo članci koji sadržavaju sve izraze u upitu
- Višestruke riječi kombinirajte s *ILI* da pronađete članske koji sadrže jedan od pojmova; npr. *edukacija ILI izučavanje*
- Koristite zagrada da biste kreirali više složenijih upita; npr. *arhiv ((časopis ILI konferencija) NE vadjaja)*
- Tražite točnu frazu stavljajući je u navodnike; npr. *"mirovninska reforma"*
- Isključite riječ dodavajući joj - ili *NE*; npr. *online -politika* ili *online NE politika*
- Koristite * u izrazu kao zamjenski znak za bilo koji niz znakova; npr. *soci** pronaći će dokumente koji sadržavaju "socioloika" ili "socijalna".

OPEN JOURNAL SYSTEMS

Pomoć

KORISNIK
Prijavljeni ste kao...
amartek
Moj profil
Odjava

JEZIK / LANGUAGE
 ▼

SADRŽAJ ČASOPISA
Pretraživanje

 ▼

Pregled
Po broju časopisa
Po autoru
Po naslovu

VELIČINA ZNAKOVA

INFORMACIJE
Za članke
Za autore
Za knjižničare

Slika 5. Stranica *Pretraživanje*.

Stranica *Trenutni broj* prikazuje novi broj časopisa, koji se prikazuje i na naslovnoj stranici časopisa. Stranica *Arhiva* (slika 6) prikazuje sve do sada učitanе brojeve časopisa.

ARHIVA IZDANJA

2011

BR. 54 (2011)

2010

BR. 53 (2010)

2009

BR. 52 (2009)

2008

BR. 51 (2008)

2007

BR. 50 (2007)

2006

BR. 49 (2006)

2005

BR. 48 (2005)

2004

BR. 47 (2004)

2003

BR. 46 (2003)

1 - 9 od 9 stavaka

KORISNIK

Prijaviti se kao...
anartek
Moj profil
Odjava

JEZIK / LANGUAGE

Hrvatski ▼

SADRŽAJ ČASOPISA

Pretraživanje

Sve ▼

Traži

Pregled

Po broju časopisa
Po autoru
Po naslovu

VELIČINA ZNAKOVA

A⁺ A A⁻

INFORMACIJE

Za čitatelje
Za autore
Za knjižničare

Slika 6. Stranica *Arhiva*.

Zaključak

Povijesni razvoj znanstvenih časopisa prati se od prvih časopisa u 17. stoljeću. Prvi hrvatski časopisi datiraju od sredine 19. stoljeća, a rijetki izlaze i danas. *Arhivski vjesnik* se može pohvaliti neprekinutim kontinuitetom izlaza od 1899. do danas. Važnost znanstvenih časopisa za razvoj znanosti prepoznaje i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta ističući kako su pojedinim područjima znanosti, znanstveni i znanstveno-stručni časopisi prostor znanstvenog osvješćivanja, procjenjivanja i razmatranja problema kojima se područje bavi, uz predstavljanje hrvatske znanosti međunarodnoj znanstvenoj zajednici, osobito potičući razmjenu časopisa. Svijest o važnosti znanstvene komunikacije putem časopisa od samih je početaka prisutna u uredništvu *Arhivskog vjesnika*, jer je odmah po izlaženju prvog broja dogovorena razmjenjena s brojnim ustanovama koja se uspješno nastavlja i proširuje do danas. Iako je časopis referiran u relevantnim bazama podataka za informacijske znanosti, još nije uključen u dvije, prema MZOS-u, najvažnije baze podataka: *Scopus* i *Web of*

Science. Te baze imaju stroge kriterije³⁵ za uključivanje novih naslova. Nadamo se da će *Arhivski vjesnik* uskoro biti spreman za prijavu te dobiti pozitivne odgovore, pri čemu je nužno proširenje Međunarodnog uredničkog vijeća uključivanjem priznatih stručnjaka koji mogu pomoći u tom procesu.

Suvremena potreba za što bržom znanstvenom komunikacijom nameće nužnost objavljivanja časopisa, osim u tradicionalnom tiskanom, tako i u elektroničkom obliku, a te trendove prati i *Arhivski vjesnik*, prisutan u elektroničkom obliku na nekoliko mrežnih mjesta. Tako je časopis od 2006. godine dostupan na portalu Hrčak, poveznica na puni tekst članaka nalazi se u mrežnom katalogu BiblioNET, a od 2011. časopis ima i svoju vlastitu mrežnu stranicu.

Informatizacija, sve prisutnija i u suvremenom nakladništvu, pokazana je na primjeru *Open Journal System* sustava za vođenje i izdavanje članaka u otvorenom pristupu, gdje je moguće članak pratiti od autorove predaje teksta uredništvu, preko recenzijskog postupka do objavljivanja konačne verzije članka. Uredništvo portala Hrčak omogućilo je sinkronizaciju između OJS sustava i portala Hrčak. O petogodišnjoj prisutnosti *Arhivskog vjesnika* s punim tekstom na portalu Hrčak, govori statistika korištenja koja je neusporedivo veća od posudbe tiskanih primjeraka u Knjižnici HDA i broja tiskanih primjeraka koji se šalju u ustanove u Hrvatskoj i inozemstvu na ime razmjene časopisa. Glavna urednica časopisa i Knjižnica HDA aktivno surađuju u nastojanjima da časopis bude još vidljiviji u međunarodnim bazama podataka.

Open Journal System omogućuje nezanemarivu uštedu prostora (nepotrebno je tiskanje većeg broja kopija - za urednika, recenzenta, lektora itd.), novca (nema troškova poštarine) i vremena (značajno kraće vrijeme trajanja svake od faza procesa objavljivanja članka).

Literatura

Bojničić, I. Naša zadaća. *Vjestnik kr. hrvatsko-slavonskog-dalmatinskog zemaljskog arkiva* (Zagreb). 1(1899), str. 1-3.

Hebrang Grgić, I. 17. stoljeće : prekretnica u razvoju moderne znanosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 50. 1-2(2007), str. 89-95.

Kolarević-Kovačić, R. Bibliografija 1899-1979. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 23(1980), str. 9-47.

Kolarević-Kovačić, R. *Povijest biblioteke Arhiva Hrvatske i njena uloga u suvremenim informacijskim sustavima : magistarski rad*. Zagreb, 1993.

³⁵ Kriteriji za uključivanje časopisa u *Scopus* i *Web of Science* nalaze se na mrežnim stranicama. Scopus: URL: <http://www.info.sciverse.com/scopus/scopus-training/faqs> (10. kolovoza 2012), a Web of Science URL:

http://thomsonreuters.com/business_units/scientific/free/essays/journalselection/ (10. kolovoza 2012).

Kriteriji se ponajviše odnose na redovitost izlaženja časopisa, prati li urednik međunarodne standarde u znanstvenom nakladništvu, provodi li dvostruko skriven recenzijski postupak (da autori ne znaju tko su recenzenti, ali ni recenzenti tko je autor teksta), te međunarodnu rasprostranjenost autora i članova uredničkog vijeća.

Lučić, M. Arhivistika kroz sto godina *Arhivskoga vjesnika* : mijene u uređivačkoj koncepciji i sadržaju. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 42(1999), str. 17-28.

Martek, A. Časopis *Geologia Croatica. Knjižničar* (Rijeka). U tisku.

Pandžić, M. Uz 80. godišnjicu izlaženja *Arhivskog vjesnika* („Vjestnika kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva“). *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 23(1980), str. 3-8.

Pregled stranih časopisa koji se primaju u zamjenu za *Arhivski vjesnik*. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 6(1966), str. 335-336.

Sorokin, B. *Hrvatski časopisi - povijesni pregled*. URL:
<http://www.hidd.hr/articles/casopisi.php> (19. srpnja 2012)

Willinski, J. Open Journal Systems : An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing. *Library Hi Tech*. 23, 4(2005), str. 504-519

Zrinščak, S. Trebaju li nam i kakvi hrvatski znanstveni časopisi? *Bogoslovska smotra* (Zagreb). 81, 1(2011), str. 167-178.

Summary

JOURNAL ARHIVSKI VJESNIK: FROM PRINT TO ELECTRONIC VERSION

This paper describes the history of scientific publishing, explains the connection between the development of scientific journal and development of science. The history of the journal *Arhivski vjesnik* is presented, from its very beginnings and its first name *Vjestnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* to the electronic version of the journal. The importance of journal exchange is highlighted, which contributes to scientific communication, and has been recognized from the very beginning of its publication. Contemporary needs for a quick scholarly communication imposed the necessity of publishing the journal, not only in traditional print but in electronic form as well. Open Journal System, OJS, a system for publishing and managing journals that allows easier communication between authors, reviewers and editors is also presented in this paper.

Keywords: *journal Arhivski vjesnik, electronic publishing, Open Journal System*